

Строго секретно!

Русе умира бавно и мъчително, Партията се тревожи за западните медии

Едри шрихи от
разсекретените
документи на
Политбюро
за хлора, за
протестите
и за
демокрацията

Ася ПЕНЧЕВА

10 ноември 2012 година. 23 години без БКП, без петилетка, без социализъм, без Партията с главно П. 23 години демокрация или поне българското ѝ подобие.

За демокрацията у нас може много да се говори и да се спори, но има и един безспорен факт - нейната първа лястовица тръгна от Русе. Подложният на хлорен терор от Гюргево четвърти по големина град в България отказа да се примири със съдбата си на

жертвен агнец на българо-румънската дружба

и надигна глас. Рупор на воплите и тревогите му станаха столичните интелектуалци в Обществен комитет за екологична защита на Русе. Това е първата десидентска организация в България, учредена на 8 март 1988 г. в Дома на кино-то в София след прожекцията на филма на Юрий Жиров „Дишай“. После дойдоха Клубът за гласност и преустройство /ноември 1988 г./, боят над активистите от „Екогласност“ /октомври 1989 г./ и превратът срещу Тодор Живков.

Тогава се заговори открито за неща, за които „народната власт“ премазваше хора и съсилаваше съдби. Същата власт, която скри от народа истината за Чернобил и която с всичките си пропагандни и силови лостове

заглушаваше стонове на задушаващия се Русе

Отворените от Държавна агенция „Архиви“ на 9 септември тази година протоколи от заседанията на Политбюро на ЦК на БКП за пръв път хвърлят светлина как точно е ставало това. Документите са с гриф „Строго секретно“, а от тях лъха само едно - обикновен цинизъм.

Протокол 24 от заседание на ЦК на БКП на 17 февруари 1988 г. е първият документ, кой-

то доказва, че големците в Русе и София разполагат с пълна и точна информация за ситуацията в Русе и мълчанието в никакъв случай не се дължи на неосведоменост. Става дума за докладната записка на първия секретар на ОК на БКП в Русе Иван Винков до секретариата на ЦК на БКП.

„На 4 февруари сутринта, между 7 и 8 часа, започна процес на рязко намаляване на видимостта /до около 5-10 метра/. Почувствано бе въздействието на силно задушлив и дразнещ очите, кожата и дихателните пътища газ. Получени бяха сигнали от предприятията в крайбрежната зона за много случаи на главоболие сред работниците, придружено с повръщане. Отделни

трудови колективи в районите с най-силно обгазяване

преустановиха производствената си дейност. Вследствие на намалената видимост и сълзене в очите са регистрирани много пътнотранспортни произшествия... Ние сме разтревожени от това, че и след последните обгазявания с хлор и хлоропроизводни румънската страна продължава упорито да отрича и да твърди, че те имат български произход... Особено се усложни политическата обстановка в града на 10 февруари. След обяд, в 15 часа пред Общинския комитет на партията след манифестация по централния площад се събраха около 2000 души, между които много жени, част от тях с деца си, и изразиха нарасналата тревога от влошената екологична обстановка. Категорично бе отправено в скандираната искане за спиране производството и демонтиране на заводите... Нашето мнение е, че стихийният характер на този вид протести ни лишава от възможността да реагираме своевременно и да овладеем техния ход. Поради това

считаме, че ще е целесъобразно да се обсъди възможността за издаване на Закон у нас за провеждането на протестни акции /митинги, демонстрации и др./“

В същата докладна Иван Винков посочва колко пъти градът е бил обгазяван и с колко пъти са били превишавани нормите, но и декларира, че вземат мерки на партийно ниво да се създаде „атмосфера на нетърпимост към тези, които съзнателно или несъзнателно все повече утежняват обстановката с действия, противоречащи на социалистическите норми на живот“.

Сам първият секретар съобщава, че „системната, целенасочена, организаторска и разяснителна работа през целия този период не доведе до внасяне на спокойствие сред населението“. Предложението му е да се търси съдействие от СССР и неговото партийно и държавно ръководство. Повод за това му дават и плакатите, издигнати по време на демонстрациите „Запознат ли е Горбачов с нашия проблем?“ и „Телеграма до Горбачов“.

Впрочем една от най-изявени активистки на протестите, вече покойната Мария Варамезова, впоследствие изключена от БКП, пише до Горбачов: „Днес хиляди граждани от град Русе се събрахме на протестен митинг срещу хлора и минералните киселини, системно изпускани вече 6 години от химическите заводи в гр.Гюргево. Искаме заводът да бъде демонтиран. Ремонтът не даде резултат. Искаме живот за нашите деца

и за нас“. Това писмо също е в архива на ЦК на БКП. Разбира се, че не е стигнало до Михаил Сергеевич.

Но партията не се тревожи, че 300 000 души от години са подложени на геноцид. Нейната загриженост е, че „към създадената обстановка в района проявяват интерес все повече пред-

ставители на западни средства за масова информация. Някои техни публикации и съобщения се коментират по различни начини и създават обърканост в отделни граждани. По повод на това считаме, че

трябва да се обмисли и отработи цялостно и задълбочено механизъм на информация

Очевидно се налага необходимост от единна информационна база на Комитета за опазване на природната среда и здравните органи. Тези „съображения“ са документирани на заседанията на Политбюро на 27 март в резиденция „Бояна“. Изказва ги Йордан Йотов - виден член на партийната върхушка и главен редактор на „Работническо дело“.

На това заседание се докладва, че е „създаден шаб от отговорни политически сътрудници на ЦК на БКП и МВР със задача да се проучат цялостно фактите, отнасящи се до създаването в столицата на Обществен комитет за екологична защита на Русе. Инициатор е загрижеността за кореспонденциите в западните медии другар Йордан Йотов, председател на комисията по духовните и идеологически въпроси към Политбюро. С печат „Строго поверително“ шабът предоставя на другарите пълни данни за протестите, проявите и ангажираните с тях хора

Специално внимание е обрънато на поведението на художника Светлин Русев, който оглавява въпросния комитет в София. И макар че художникът е член на ЦК на БКП, най-меките квалификации за действията му са, че са „строго осъдителни“. Масло в огъня по него налива донос на агент на ДС, който старателно записал думите му, че е нужен съд за „един завършен престъпник, какъвто е президентът на СР Румъния, и за престъпление, кое-

то е извършило и нашето правителство със своята безотговорност, със своето закъсняло реагиране“.

Партията разбира, че застойната ѝ тактика да се прави, че всичко е наред, вече няма да помогне и разпорежда „бързи мерки за обезсилване на създадения комитет“

Не се предприемат дипломатически преговори с Румъния, не се търси начин за бързо споразумение с Чаушеску за затваряне на зловещия завод „Верахим“, от който впрочем немалко страда и Гюргево, а се прави опит да се запушат устите на дръзналите да говорят. На „профилактични“ разговори са привиквани Георги Мишев, Кръстьо Горанов, Нешка Робева, Христо Маринов, Светлин Русев, Соня Бакиш, Еми Барух, Цонка Букурова и др. В ход се пуска и цялата държавна пропагандна машина. На хората в Русе и в страната се внушава, че усилено се работи в екологична посока и скоро партийното и държавно ръководство ще се поздравят с успех. Разбира се, през цялото „Верахим“ продължава да работи на пълни обороти.

Но духът вече е излязъл от бутилката. По-боязливите са се уплашили от заканите на ДС и са се притаили, но хората в Русе, а и в страната вече не искат да слушат цинични уверения

че хлорът общо взето си е в норми и рядко се превишават допустимите количества, както и глупави обяснения, че скоро всичко ще бъде наред.

Случва се дори нещо немислимо. В петъния „Разговор с вас“ на Божана Димитрова по „Хоризонт“ час и половина се води дискусия за чистотата на въздуха, като в подтекста личи, че се визира Русе, но редакторните телефони са изключени - за да не пробие никой русенец и да разкаже истината за

града.

Натискът става неудържим дори за вездесъщата БКП. Така се стига до заседанието на Политбюро на 14 юли 1988 г., когато червената върхушка изготвя специална паметна записка. Тя трябва да бъде връчена от Тодор Живков на Николае Чаушеску по време на съвещанието на Политическия консултативен комитет на държавите-участници във Вършавския договор, на следващия ден - 15 юли, във Варшава. В нея в прав текст се пита защо все пак румънската страна отказва да пусне на територията на комбината в Гюргево български специалисти. Там открито се признава, че

„ние не ще можем повече да се въздържаме от публичното обсъждане на проблема

със замърсяването на въздушната среда в град Русе в националните средства за масова информация, както и интернационализирането на този проблем.“

Натискът дава частичен резултат. Площадка номер 1 на „Верахим“, където се е произвеждал чистият хлор, е спряна от експлоатация същата година, но терорът над Русе продължава до 1991 година и инсталациите за епихлорхидрин и за вулканти.

Днес хлорът е само кошмарен спомен. Кошмарни спомени будят и архивите, от които излизат още и още доказателства, че управляващата от името на народа комунистическа партия е правила неща, които и вражеска армия не е вършила у нас. Достатъчно е освен задушливите облаци от Гюргево да си припомним и за радиоактивния дъжд след Чернобил, когато хората бяха изкарани на манифестация за 1 май. И тогава грифове са били „Строго секретно!“.